

بررسی وضعیت ساختمان و تجهیزات کتابخانه‌های سازمان فرهنگی - هنری شهرداری تهران براساس استانداردهای موجود

علیرضا محمودی^۱
دکتر زهره میرحسینی^۲

چکیده

هدف پژوهش حاضر، مشخص کردن وضعیت ساختمان و تجهیزات کتابخانه‌های سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران و مقایسه این وضعیت با استانداردهای موجود است. روش پژوهش، پیمایشی - ارزشیابی است. اطلاعات از طریق پرسشنامه گردآوری شده است. جامعه مورد مطالعه ۳۵ باب کتابخانه است که با مراجعه مستقیم به تک تک این کتابخانه‌ها، اطلاعات گردآوری شده و سپس یافته‌های پژوهش به کمک نرم‌افزار اکسل مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان می‌دهد کتابخانه‌های مورد پژوهش از نظر ساختمان، فضا، تجهیزات دیداری - شنیداری، و وسایل و تجهیزات با استانداردهای موجود فاصله دارند.

کلیدواژه‌ها

ساختمان، تجهیزات، استانداردها، سازمان فرهنگی - هنری شهرداری تهران، کتابخانه‌های عمومی.

مقدمه

کتابخانه‌های عمومی موظف به فراهم کردن هرگونه امکانات و تجهیزات برای رفع نیازهای اطلاعاتی افراد و گروه‌های مختلف جامعه است تا با مطالعه آنها، آموزش، کسب اطلاعات، و لذت و سرگرمی افراد جامعه میسر شود و در نتیجه، به پیشرفت فرهنگی جامعه و مبارزه با بیسوادی و بالا بردن دانش

کتابخانه‌های عمومی دروازه محلی برای ورود به دانش هستند و موقعیتی اساسی برای آموزش در تمام طول عمر، تصمیم‌گیری شایسته و متکی به خود، توسعه و پیشرفت فرهنگی را در افراد جامعه فراهم می‌کنند (۷: ۱۷). لذا، ابعاد فرهنگی هر جامعه بر کیفیت و ابعاد موضوعی کتابخانه‌های عمومی تأثیر

۱. کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی A_mahmodi44@yahoo.com

۲. عضو هیئت علمی گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران - شمال z-mirhoseini@iau-tnb.ac.ir

اجتماعی و برانگیختن کنجکاوی فکری کمک شود. شاید به همین دلایل، کتابخانه عمومی را دانشگاه مردم خوانده‌اند؛ دانشگاهی که استادان آن کتابداران‌اند. آندره کارنگی^۳ می‌گوید: در هیچ کجای زمین دموکراسی خالصی مانند یک کتابخانه عمومی وجود ندارد، جایی که هیچ طبقه‌ای، هیچ اداره‌ای نیست، جایی که ثروت اهمیتی ندارد و جایی که انسان‌ها برابرند (۱۱: ۱۵).

در جامعه امروزی، صنعت چاپ و نشر در حال رشد است و روزانه هزاران کتاب جدید چاپ و ده‌ها وسیله فناورانه جدید و تجهیزات جدیدتر وارد بازار می‌شود و می‌توان انتشارات را از طریق سازماندهی و ارائه خدمات کتابخانه‌ها برای مراجعان گوناگون در دسترس قرار داد، لذا حضور گسترده انتشارات، ایجاد و تأسیس کتابخانه عمومی را در هر کوی و برزن می‌طلبد.

امروزه، هرگونه پیشرفت پژوهشی، آموزشی، و فرهنگی در پناه فراهم کردن امکانات، منابع، و تجهیزات مناسب میسر است. در وضعیت فعلی، کتابخانه‌ها با رشد و افزایش سریع مواد و منابع، ازدیاد جامعه مراجعه‌کننده و راه‌یابی فناوری آموزشی و اطلاعاتی، بیشتر با کمبود فضا و تجهیزات مواجه هستند و کسانی که مسئولیتی در این زمینه عهده‌دار هستند باید با درک عمیق و درایت کامل با کمک صاحب‌نظران، از جمله کتابداران و اطلاع‌رسانان مجرب و متخصص مشورت کنند و برای جامعه استفاده‌کننده ساختمان، فضاها، و تجهیزاتی فراهم کنند که

با استانداردها مطابقت داشته باشد به طوری که درخور استفاده مناسب توسط جامعه موردنظر باشد و سبب رشد و توسعه شود.

با در نظر گرفتن نکات مذکور، کتابخانه‌های عمومی، در صورتی که از امکانات و تجهیزات مناسب برخوردار باشند، می‌توانند نقش مهمی را در توسعه همه‌جانبه کشور ایفا کنند.

بیان مسئله

اهمیت کتابخانه‌های عمومی و لزوم برخورداری آنها از شرایط و امکانات و وضعیت مطلوب و نیز بهره‌برداری هرچه بیشتر از امکانات موجود، ایجاب می‌کند تا نسبت به عملکرد این کتابخانه‌ها آگاهی یافته و پایه‌ای برای بهبود وضعیت کتابخانه‌های موجود و ارزیابی آنها فراهم شود، به طوری که برنامه‌ریزی جدید بر مبنای صحیح استوار گردد.

افزایش تعداد مراجعه‌کنندگان و نیازهای کارکنان و استفاده‌کنندگان کتابخانه‌های عمومی سبب شده که تغییراتی در این کتابخانه‌ها صورت بگیرد، از جمله نیاز به بررسی ساختمان و فضاها داخلی، وسایل و تجهیزات این کتابخانه‌ها نیز مورد توجه قرار گرفته است.

کتابخانه‌های سازمان فرهنگی - هنری شهر تهران، مجبور به پاسخگویی به نیازهای گسترده گروه‌های مختلف جامعه هستند و باید ساختمان و تجهیزات آنها متناسب با نیازهای کارکنان، کاربران، و مطالعه‌کنندگان باشد. این مطلب که دست‌اندرکاران تا چه

3. Andre Carnegie

حد از استانداردهای کتابخانه‌های عمومی پیروی کرده‌اند، سؤال اساسی این پژوهش است. بر همین اساس به بررسی وضعیت ساختمان و تجهیزات کتابخانه‌های مورد مطالعه پرداخته و آنها را با استانداردهای موجود کتابخانه‌های عمومی ایفلا/ یونسکو و کوینزلند تطبیق داده‌ایم تا نقاط قوت و ضعف این کتابخانه‌ها مشخص گردد.

هدف و فایده پژوهش

هدف این پژوهش شناسایی نیازهای کتابخانه‌های عمومی سازمان فرهنگی - هنری شهرداری تهران از لحاظ ساختمان و تجهیزات می‌باشد. این پژوهش، از نوع کاربردی است و نتایج به سازمان فرهنگی - هنری شهرداری تهران ارائه می‌شود تا دست‌اندرکاران بتوانند از نتایج این پژوهش در جهت بهبود و رفع نواقص موجود و به‌کارگیری معیارها در وضعیت ساختمان و تجهیزات کتابخانه‌های مورد نظر استفاده کنند.

فایده پژوهش حاضر آن است که نتایج و یافته‌های به‌دست‌آمده و آگاهی از وضعیت موجود هر کتابخانه، به سیاست‌گذاری‌های مناسب، برنامه‌ریزی صحیح، خط‌مشی‌های مورد نیاز، و استانداردهای مناسب کمک می‌کند. تحقق این امر بر تمامی کتابخانه‌های عمومی تأثیر مثبتی خواهد داشت.

تعاریف عملیاتی واژه‌ها

سازمان فرهنگی - هنری: سازمانی است که فعالیت‌های فرهنگی و هنری انجام داده و زیرمجموعه شهرداری تهران است.

ساختمان کتابخانه: کلیه فضاهای داخلی و خارجی کتابخانه‌های سازمان فرهنگی - هنری شهرداری تهران است که مورد استفاده مراجعه‌کنندگان قرار دارد.

وسایل و تجهیزات کتابخانه‌ای: مجموعه وسایل و تجهیزاتی که در کتابخانه‌های عمومی سازمان فرهنگی - هنری مورد استفاده قرار می‌گیرند.

استاندارد: رهنمودها یا معیارهایی هستند که توسط ایفلا/ یونسکو و کتابخانه‌های عمومی کوینزلند استرالیا برای ارزیابی ساختمان و تجهیزات کتابخانه‌های عمومی به‌کار گرفته می‌شود.

پرسش‌های اساسی

۱. آیا فضای موجود کتابخانه‌های سازمان فرهنگی - هنری شهرداری تهران مطابق با استاندارد می‌باشد؟
۲. آیا فضای منابع این کتابخانه‌ها، با توجه به مجموعه منابع موجود متناسب است؟
۳. آیا در ساختمان کتابخانه و بخش‌های خدماتی آن، نیازهای معلولان و نابینایان در نظر گرفته شده است؟
۴. کتابداران در طراحی ساختمان کتابخانه‌ها چه میزان نقش دارند؟
۵. تا چه میزان ساختمان کتابخانه‌های موجود برای کتابخانه پیش‌بینی شده است؟
۶. ساختمان کتابخانه‌های سازمان فرهنگی - هنری تا چه میزان با این استانداردها مطابق است؟
۷. آیا فضای تالار مطالعه با تعداد اعضای کتابخانه‌ها متناسب است؟

۸. آیا تجهیزات رایانه‌ای کتابخانه‌ها با این استانداردهای مربوط مطابقت دارد؟
۹. آیا این کتابخانه‌ها مجهز به تجهیزات دیداری و شنیداری متناسب با توسعه اطلاعات و دانش فناوری هستند؟
۱۰. آیا ساختمان این کتابخانه‌ها، از لحاظ سیستم ایمنی مجهز است؟
۱۱. آیا وسایل و تجهیزات فضاهای مطالعه و کاری، با نیازهای این مجموعه‌ها متناسب است؟

متغیرهای پژوهش

متغیر مستقل: رهنمودها و استانداردهای کتابخانه‌های عمومی ایفلا / یونسکو و کوپینزلند.

متغیر وابسته: ساختمان، وسایل، و تجهیزات کتابخانه‌های سازمان فرهنگی - هنری شهرداری تهران.

روش پژوهش و فنون گردآوری اطلاعات

پژوهش حاضر از نوع توصیفی است و با روش پیمایش ارزشیابی انجام گرفته است. این پژوهش از دو بخش تشکیل شده است: بخش اول) بررسی وضعیت کتابخانه‌های سازمان فرهنگی - هنری شهرداری تهران، و بخش دوم) ارزیابی وضعیت موجود و مقایسه و تطبیق آن با استانداردهای کتابخانه‌های عمومی.

در این پژوهش برای گردآوری اطلاعات از پرسشنامه سازمان‌یافته، براساس

استانداردهای موجود (سیاهه و ارسی)، روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی، مصاحبه و مشاهده مستقیم استفاده شده است.

جامعه آماری

جامعه مورد مطالعه در این پژوهش، ۳۵ باب کتابخانه سازمان فرهنگی - هنری شهرداری تهران است که به صورت تصادفی از تمام مناطق شهر تهران (شمال، جنوب، غرب، و شرق) انتخاب شدند. آزمودنی‌های مورد مطالعه عبارت‌اند از: فضاهای داخلی و خارجی ساختمان کتابخانه‌ها، به فضاهای وسایل و تجهیزاتی که در این کتابخانه‌ها به کار گرفته شده، فضای مورد نیاز کارکنان و کاربران و مطالعه‌کنندگان، فضاهای جست‌وجوی مراجعان، مساحت کل کتابخانه، مساحت مخزن، تعداد کارمندان، تعداد اعضا، و تعداد کتاب‌ها و نشریات.

محدودیت‌های پژوهش

در این پژوهش، به دلیل پراکندگی کتابخانه‌ها در مناطق ۲۲ گانه شهر تهران، ۵۰ درصد جامعه مورد مطالعه به طور تصادفی انتخاب شد.

از محدودیت‌های پژوهش، عدم پاسخگویی مناسب به سؤالات مورد نظر در پرسشنامه و نبودن یک منبع جامع در مورد استانداردهای کتابخانه‌های عمومی در کشور ایران می‌باشد. بیشتر استانداردهای موجود مربوط به کشورهای غربی است، که با توجه به فرهنگ و امکانات مختلف، دارای

استانداردهای متفاوت می‌باشند. از دیگر محدودیت‌های پژوهش فیلترشدن بعضی از سایت‌های مورد مطالعه بود که برای جست‌وجوی پیشینه پژوهش در خارج از کشور ضروری بود، ولی متأسفانه دسترسی به آنها مقدور نشد.

پیشینه پژوهش

افروزی نیا (۱۳۷۶)، در پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی با عنوان «بررسی وضعیت کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان» به این نتیجه دست یافت که تجهیزات کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان فرسوده و کهنه هستند و این تجهیزات با استانداردهای کتابخانه‌های عمومی مطابقت ندارد و در بسیاری از موارد خارج از استاندارد می‌باشد. در اغلب کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان قفسه و جاروزنامه‌ای و مجله وجود ندارد و ۲۰ درصد کتابخانه‌ها از ۹۵ کتابخانه استان فاقد برگه‌دان می‌باشد و از لحاظ فضا زیر حد استاندارد هستند (۲: ۸۷).

بنی‌اقبال (۱۳۷۷)، در پایان‌نامه دکترای خود با عنوان «بررسی وضعیت موجود کتابخانه‌های وابسته به دانشگاه تهران و ارائه طرح پیشنهادی ایجاد شبکه اطلاعاتی میان این کتابخانه‌ها» نتیجه می‌گیرد که فضای مورد نیاز بیش از دو سوم کتابخانه‌ها با حجم مجموعه، جامعه استفاده‌کننده، و تعداد کارکنان آنها متناسب نیست و کتابخانه‌ها از کمبود فضا رنج می‌برند. از این میان، ۸۱ کتابخانه یا برای ساختمان جدید برنامه‌ریزی کرده‌اند و

یا گسترش بنای موجود را در برنامه دارند، اما ۶ کتابخانه با وجود اینکه با مسئله کمبود فضا روبه‌رو هستند هیچ برنامه‌ای ندارند. انتقال ساختمان کتابخانه از زیرزمین به طبقات بالاتر - برای ایمن‌سازی کتابخانه‌ها از نظر رطوبت و در مواقع ترکیدگی لوله‌ها برای حفاظت از آب - الزامی است، ایجاد نظام‌های اطفای حریق، کنترل، گرما، سرما، و رطوبت لازم است (۳: ۹۰-۹۲).

بهفروزی (۱۳۷۰)، در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «بررسی وضع موجود کتابخانه‌های عمومی شهر تهران وابسته به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی»، کتابخانه‌های مورد نظر را بررسی و تحلیل کرد. هدف از این تحقیق توصیف فضا، تجهیزات، نیروی انسانی متخصص، ساعات کار، نظرات مراجعان نسبت به کتابخانه، و چگونگی ارتباط با دیگر مراکز فرهنگی است. وی به این نتیجه رسید که کتابخانه‌های عمومی مورد نظر با کمبود مجموعه، نیروی انسانی متخصص، و فضا روبه‌رو هستند (۴: ۱۱۲).

حکیمی (۱۳۷۸)، در پژوهشی با عنوان «مقایسه وضعیت موجود کتابخانه‌های دانشگاهی زاهدان با استانداردها» دریافت که کتابخانه‌های دانشگاهی شهر زاهدان از نظر مجموعه پایین‌تر از سطح استاندارد هستند، فضا و امکانات آنها از نظر کیفی نامطلوب است، و از نظر کمی فاصله زیادی با استانداردهای داخلی دارند (۶: ۲۴).

رسولی‌املشی (۱۳۷۸)، در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «بررسی وضعیت کتابخانه‌های صنعت نفت شهر تهران و ارائه

راهکار عملی» نتیجه پژوهش را به صورت زیر اعلام می‌دارد: در مورد دستگاه‌ها و تجهیزات الکترونیکی ۷۱ درصد جامعه ماشینی شده‌اند و دارای رایانه، ۳۴ درصد دارای دستگاه فتوکپی، ۲۱ درصد دارای دستگاه ریزفیلیم‌خوان، ۱۴ درصد دارای ریزبرگه‌خوان، و ۵۷ درصد دارای ماشین تحریر هستند. در مورد تجهیزات برودت‌تی و حرارتی اکثر کتابخانه‌ها دارای تجهیزات مناسب هستند و تنها کتابخانه شرکت ملی پخش فرآورده‌های نفتی فاقد وسیله حرارتی مناسب در زمستان می‌باشد. در زمینه امکانات ساختمانی، در هیچ کدام از کتابخانه‌های مورد مطالعه سالن مطالعه برادران و خواهران وجود ندارد. به طور کلی ۳۶ درصد دارای اتاق مدیریت، ۲۱ درصد دارای اتاق مخصوص کتابداران، ۱۴ درصد دارای اتاق کارهای دفتری، و ۲۱ درصد دارای مخزن کتاب هستند. بیشترین اقلام کتابخانه‌ای شامل ۶۷۲ عدد قفسه کتاب و کمترین ۲۰ عدد جای روزنامه‌ای است. درخصوص ارائه خدمات به معلولان نیز، یافته‌ها نشان می‌دهد که کتابخانه‌های مورد مطالعه خدمات خاصی را برای مراجعه‌کنندگان معلول در نظر نگرفته‌اند (۸: ۱۱۶).

سایبانی (۱۳۷۶) در پژوهشی با عنوان «بررسی امکانات و تجهیزات کتابخانه‌های شهر بندرعباس» به این نتیجه رسید که تجهیزات کتابخانه‌ای دارای شرایط مطلوب و مناسبی نیستند و زیر استاندارد هستند و ساختمان‌های کتابخانه دارای کمبود جا برای

مطالعه است (۹: ۱۲).

آشور^۵ (۱۹۷۱) در پژوهشی با عنوان «ارزیابی مجموعه کتابخانه‌های سعودی» به این نتیجه رسید که مجموعه شش کتابخانه دانشگاهی (به استثنای دانشگاه ملک سعود) به مراتب پایین‌تر از استاندارد کتابخانه‌های دانشگاهی هستند و از لحاظ ساختمان، دارای کیفیتی نسبتاً مطلوب می‌باشند، ولی از لحاظ وسایل و تجهیزات زیر استانداردهای دانشگاهی بوده و باید شرایطی به وجود آورد تا آنها را به سطح کیفیت بالا رساند (۱: ۱۴). دی استوبن^۶، در ۱۹۸۱، در مقاله‌ای با عنوان «معلول جسمی و کتابخانه عمومی» بیان می‌کند که ساختمان کتابخانه‌های عمومی باید برای معلولان در دسترس باشد، تغییرات در قوانین این دلگرمی را می‌دهد که همه ساختمان‌های کتابخانه‌های عمومی برای معلولان قابل دسترس باشد و این امر منجر به پیدایش استانداردهای جدید برای ساختمان‌های جدید و بازسازی ساختمان‌های قدیمی شده است. بنابراین، در شهرهای کوچک، ساختمان کتابخانه‌های عمومی می‌توانند به معلولان خدمات ارائه کنند و دولت فدرال هم بودجه‌ای به بازسازی کتابخانه اختصاص دهد (۱۳: ۸).

راب بروئی جنریلز^۷، در سال ۲۰۰۲، در کتابی با عنوان «نوآوری در فضای کتابخانه‌ها» به پیش‌بینی‌های غریبی در مورد معماری ساختمان‌ها در سال ۲۰۴۰ پرداخته، و می‌گوید در آینده به علت کمبود فضا،

5. Ashour

6. De-Steuben

7. Rab Broijienriles

معماری ساختمان کتابخانه‌ها به گونه‌ای است که مراجعه‌کنندگان در میان ساختمان ماریپچ قرار می‌گیرند، قفسه‌های کتاب این نوع ساختمان‌ها در زاویه قائمه نسبت به دیوار مرتب و منظم چیده شده‌اند و در نقاطی خاص از قفسه‌های کتاب، فضایی برای تعبیه رایانه‌ها و مکان‌های مطالعه و تالارهای اجتماعات قرار می‌گیرد. در کنار آسانسورها اتاق مطالعه شیشه‌ای متحرک با قابلیت حرکت افقی و عمودی به داخل و خارج ساماندهی می‌شود که از طریق این اتاق می‌توان در تمام مجموعه منابع سیر کرد (۹: ۱۴).

مقایسه پژوهش حاضر با پیشینه‌های داخلی و خارجی

در این پژوهش، بیشتر روی استاندارد بودن فضاها، ساختمان و بررسی وضعیت وسایل و تجهیزات کتابخانه‌های عمومی سازمان فرهنگی-هنری تأکید شده است. در پژوهش‌های داخلی که در زمینه کتابخانه‌های عمومی انجام گرفته، بیشتر به وضعیت کلی کتابخانه‌ها از جمله: وضعیت نیروی انسانی، ساعات کار، و وسایل و تجهیزات پرداخته و کمتر به استاندارد ساختمان این کتابخانه‌ها توجه شده است، اما در پژوهش‌های داخلی مربوط به کتابخانه‌های دانشگاهی، تأکید بر روی استاندارد بودن این فضاها بوده است که با پژوهش حاضر مشابهت دارد. در پیشینه کتابخانه‌های تخصصی نیز، تأکید بر روی وسایل و دستگاه‌های الکترونیکی است که با یکی از سؤال‌های اساسی پژوهش در زمینه وسایل دیداری- شنیداری مشابه است.

در مقایسه یافته‌های این پژوهش با پیشینه‌های خارجی کتابخانه‌های دانشگاهی تأکید بر روی استاندارد بودن فضاها موجود و مقایسه آن با استانداردهای دانشگاهی دارند و از این لحاظ با پژوهش حاضر، مشابه می‌باشند. پژوهش دی‌استوبن، که به بررسی ساختمان کتابخانه‌های عمومی و معلولان پرداخته، با یکی از سؤال‌های اساسی پژوهش حاضر مشابه است. در پژوهش راب بروئی جنریلز به بررسی معماری ساختمان کتابخانه‌های آینده پرداخته شده، که با توجه به کمبود فضا راه‌کارهایی را ارائه می‌دهد و این با پژوهش حاضر از بابت پیشنهاد برای فضاهای داخلی شباهت دارد.

یافته‌های پژوهش و تجزیه و تحلیل داده‌ها

هر کتابخانه باید دارای محل مناسبی را برای حفظ و نگهداری منابع، کارمندان، مراجعان، و ارائه خدمات پیش‌بینی کند. برای محاسبه فضای خالص کتابخانه‌های عمومی باید براساس استانداردهای زیر عمل شود:

لازم است برای هر ۱۱۰ جلد کتاب یا معادل آن یک متر مربع فضا در نظر گرفت (۱۲: ۶۳)؛ برای هر ۲۰ نشریه ادواری جاری باید یک مترمربع فضا پیش‌بینی شود. این فضا شامل نگهداری شماره‌های سال جاری نیز می‌باشد لازم است به ازای هر کشوی برگه‌دان (هر کشو با ظرفیت ۸۰۰ برگه) یک مترمربع فضا در نظر گرفته شود و هر واحد برگه‌دان به ۳ مترمربع فضای جنبی برای استفاده و تورق نیاز دارد. فضای مطالعه به ازای هر نفر، ۲/۵

مترمربع است و باید گنجایش پذیرفتن ۲۰ درصد از تعداد کل مراجعان خود را داشته باشد. به ازای هر میز تک نفره ۳ مترمربع و متوسط فضا به ازای هر کارمند ۱۰ مترمربع در نظر گرفته شده است (۵: ۳۶-۳۷).

اطلاعات به دست آمده در مورد بررسی وضعیت ساختمان و تجهیزات کتابخانه‌های سازمان فرهنگی- هنری شهرداری تهران براساس استانداردها، در ۹ جدول مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

جدول ۱. محاسبه فضای تقریبی مورد نیاز کتابخانه‌ها براساس استاندارد و مقایسه آن با شرایط موجود کتابخانه

ردیف	نام کتابخانه	تعداد اعضا	فضای لازم	تعداد کارمندان	فضای لازم	تعداد کتاب	فضای لازم	تعداد نشریات	فضای لازم	فضای خالص محاسبه شده	فضاهای لازم دیگر	کل فضای مورد نیاز	فضای موجود هر کتابخانه	کمبود فضا
۱	آفتاب	۳۶۰۰	۱۶۲۰	۴	۴۰	۱۹۸۰۶	۱۸۰	۲۵	۱	۱۸۴۱	۶۸۵	۲۵۲۶	۷۶۵	-۱۷۶۱
۲	آیت‌الله طالقانی	۱۷۰۹	۷۶۹	۶	۶۰	۱۹۰۷۷	۱۷۳	۱۷	۱	۱۰۰۳	۲۸۷	۱۲۹۰۰	۴۵۰	-۸۴۰
۳	ایبانه	۱۵۰۰	۶۷۵	۴	۴۰	۱۳۰۰۰	۱۱۸	۲۰	۱	۸۳۴	۱۵۹	۹۹۳	۱۲۰	-۸۷۳
۴	ارسیاران	۱۹۳۵	۸۷۰	۳	۳۰	۱۸۵۰۰	۱۶۸	۳۵	۲	۱۰۶۹	۱۸۰	۱۲۴۹	۳۰۰	-۹۴۹
۵	استاد حکیمی	۱۵۰۰	۶۷۵	۳	۳۰	۱۷۰۰۰	۱۵۴	۱۹	۱	۸۶۰	۲۳۰	۱۰۹۰	۳۵۰	-۷۴۰
۶	امام خمینی (ره)	۴۰۰۰	۱۸۰۰	۵	۵۰	۲۰۰۰۰	۱۸۱	۴۰	۲	۲۰۳۲	۷۴۲	۲۷۷۴	۵۰۰	-۲۲۷۴
۷	امیرکبیر	۲۰۰۰	۹۰۰	۴	۴۰	۲۲۰۰۰	۲۰۰	۳۰	۱	۱۱۴۱	۲۱۸	۱۳۵۹	۳۰۶	-۱۰۵۳
۸	اندیشه	۱۱۰۰۰	۴۹۵۰	۹	۹۰	۱۴۳۰۰	۴۰۲	۱۲۰	۴	۵۴۴۶	۱۰۲۳	۶۴۶۹	۱۲۰۰	-۵۲۶۹
۹	بعثت	۵۰۰۰	۲۲۹۵	۵	۵۰	۲۶۰۰۰	۲۳۶	۴۰	۲	۲۵۸۳	۲۵۲	۲۸۳۵	۴۰۰	-۲۴۳۵
۱۰	بهاران	۵۲۰۰	۲۳۴۰	۶	۶۰	۲۴۰۰۰	۲۱۸	۵۰	۲	۲۶۰۰	۳۷۹	۲۹۹۹	۱۵۰۰	-۱۴۹۹
۱۱	تلاش	۵۳۲	۲۳۹	۲	۲۰	۸۰۰۰	۷۲	۱۲	۱	۳۳۲	۵۰	۳۸۲	۸۰	-۳۰۲
۱۲	جوان	۱۰۸۱۰	۴۸۶۴	۱۳	۱۳۰	۶۵۰۰۰	۵۹۰	۷۰	۳	۵۵۸۷	۲۰۱۰	۷۵۹۷	۲۱۵۰	-۵۴۴۷
۱۳	حکیمیه	۳۵۰۰	۱۵۷۵	۵	۵۰	۱۲۰۰۰	۱۰۹	۲۰	۱	۱۷۳۵	۲۹۳	۲۰۲۸	۴۸۰	-۱۵۴۸
۱۴	دارآباد	۱۰۰۰	۴۵۰	۳	۳۰	۲۳۰۰۰	۲۰۹	۲۵	۱	۶۹۰	۱۰۶	۷۹۶	۴۳۰	-۳۶۶
۱۵	دکتر حسایی	۴۲۲۱	۱۸۹۹	۵	۵۰	۱۶۰۰۰	۱۴۵	۳۰	۱	۲۰۹۵	۷۵۵	۲۸۵۰	۹۰۰	-۱۹۵۰

۱۶	دکتر عظیمی	۲۲۵۰	۱۰۱۲	۴	۴۰	۱۷۰	۱۸۷۰۰	۱۷۰	۴۰	۴	۱۰۱۲	۲۲۵۰	۱۳۲۹
۱۷	رازی	۳۹۲۷	۱۷۶۷	۴	۴	۱۵۰	۱۶۶۰۰	۱۵۰	۴	۴	۱۷۶۷	۳۹۲۷	۱۶۵۲
۱۸	شهید فهمیده	۶۵۰۰	۲۹۲۵	۸	۵۲	۳۷۴	۴۱۲۰۰	۳۷۴	۵۲	۸	۲۹۲۵	۶۵۰۰	۲۳۹۳
۱۹	شهید قدیریان	۲۱۰۰	۹۴۵	۳	۱۰	۱۴۵	۱۶۰۰۰	۱۴۵	۱۰	۳	۹۴۵	۲۱۰۰	۱۰۹۲
۲۰	شهید بخارائی	۲۴۱۸	۱۰۸۸	۲	۲۷	۱۲۸	۱۴۱۷۵	۱۲۸	۲۷	۲	۱۰۸۸	۲۴۱۸	۱۲۰۲
۲۱	شیخ صدوق (ره)	۶۰۰۰	۲۷۰۰	۸	۷۰	۲۵۴	۲۸۰۰۰	۲۵۴	۷۰	۸	۲۷۰۰	۶۰۰۰	۷۵۸+
۲۲	شیخ کلینی (ره)	۱۱۰۰۰	۴۹۵۰	۶	۲۵۰	۱۶۳	۱۸۰۰۰	۱۶۳	۲۵۰	۶	۴۹۵۰	۱۱۰۰۰	۴۹۱۲-
۲۳	علامه امینی (ره)	۴۰۵۱	۱۸۲۲	۵	۶۰	۲۴۹	۲۷۴۰۰	۲۴۹	۶۰	۵	۱۸۲۲	۴۰۵۱	۱۹۳۷-
۲۴	علامه جعفری (ره)	۲۰۰۰	۹۰۰	۶	۳۵	۸۹	۹۸۷۶	۸۹	۳۵	۶	۹۰۰	۲۰۰۰	۷۱۰-
۲۵	علامه طرشتی (ره)	۲۴۰۰	۱۰۸۰	۵	۱۳۰	۱۷۲	۱۹۰۰۰	۱۷۲	۱۳۰	۵	۱۰۸۰	۲۴۰۰	۱۰۴۲-
۲۶	فجر	۲۱۰۰	۹۴۵	۴	۱۵	۹۰	۱۰۰۰۰	۹۰	۱۵	۴	۹۴۵	۲۱۰۰	۸۵۱-
۲۷	فردوسی	۳۲۰۰	۱۴۴۰	۴	۲۵	۱۵۴	۱۷۰۰۰	۱۵۴	۲۵	۴	۱۴۴۰	۳۲۰۰	۱۳۲۴-
۲۸	فناوری اطلاعات	۶۰۰	۲۷۰	۱	۲۰	۲۵	۲۸۰۰	۲۵	۲۰	۱	۲۷۰	۶۰۰	۱۹۴-
۲۹	قائم (عج)	۲۳۸۵	۱۰۷۳	۵	۲۲	۱۰۰	۱۱۰۰۰	۱۰۰	۲۲	۵	۱۰۷۳	۲۳۸۵	۱۱۹۸-
۳۰	گلستان	۱۱۰۰۰	۴۹۵۰	۹	۶۵	۵۱۸	۵۷۰۰۰	۵۱۸	۶۵	۹	۴۹۵۰	۱۱۰۰۰	۵۱۵۱۲-
۳۱	معرفت	۳۲۰۵	۱۴۴۲	۵	۳۴	۱۹۸	۲۱۸۰۰	۱۹۸	۳۴	۵	۱۴۴۲	۳۲۰۵	۱۴۳۴-
۳۲	مهرآباد	۲۷۱۰	۱۲۱۹	۷	۷۰	۱۴۵	۱۶۰۰۰	۱۴۵	۷۰	۷	۱۲۱۹	۲۷۱۰	۸۸۰-
۳۳	میتاق	۴۵۰	۲۰۲	۲	۳	۶۶	۷۳۰۰	۶۶	۳	۲	۲۰۲	۴۵۰	۳۰۶-
۳۴	هاشم آباد	۳۱۵۰	۱۴۱۷	۳	۲۰	۱۸۱	۲۰۰۰۰	۱۸۱	۲۰	۳	۱۴۱۷	۳۱۵۰	۱۱۰۶-
۳۵	هدی	۱۹۹۱	۸۹۶	۳	۲۳	۱۳۳	۱۴۷۲۳	۱۳۳	۲۳	۳	۸۹۶	۱۹۹۱	۷۶۶-

طبق جدول ۱، اکثر کتابخانه‌های مورد مطالعه (به جز کتابخانه شیخ صدوق) زیرا استاندارد هستند. یعنی کتابخانه‌های مورد مطالعه فاقد فضای مناسب برای مجموعه

جدول ۲. مقایسه فضای منابع موجود کتابخانه‌ها با استانداردهای لازم

ردیف	نام کتابخانه	تعداد کتاب	به ازای هر ۱۱۰ جلد کتاب متر مربع	فضای مخزن	اختلاف
۱	آفتاب	۱۹۸۰۶	۱۸۰	۲۴۵	+ ۶۵
۲	آیت الله طالقانی (ره)	۱۹۰۱۷	۱۷۲	۲۳۰	+ ۸۵
۳	ایبانه	۱۳۰۰۰	۱۱۸	۷۰	- ۴۸
۴	ارسیاران	۱۸۵۰۰	۱۶۸	۱۵۰	- ۱۸
۵	استاد حکیمی	۱۷۰۰۰	۱۵۴	۱۰۰	- ۵۴
۶	امام خمینی (ره)	۲۰۰۰۰	۱۸۱	۱۰۰	- ۸۱
۷	امیرکبیر	۲۲۰۰۰	۲۰۰	۵۰	- ۱۵۰
۸	اندیشه	۴۴۳۰۰	۴۰۲	۳۰۰	- ۱۰۲
۹	بعثت	۲۶۰۰۰	۲۳۶	۲۰۰	- ۳۶
۱۰	بهاران	۲۴۰۰۰	۲۱۸	۲۴۰	+ ۲۲
۱۱	تلاش	۸۰۰۰	۷۲	۶۰	- ۱۲
۱۲	جوان	۶۵۰۰۰	۵۹۰	۴۵۰	- ۱۴۰
۱۳	حکیمیه	۱۲۰۰۰	۱۰۹	۲۰۰	+ ۹۱
۱۴	دارآباد	۲۳۰۰۰	۲۰۹	۳۰	- ۱۷۹
۱۵	دکتر حسابی	۱۶۰۰۰	۱۴۵	۱۳۰	- ۱۵
۱۶	دکتر عظیمی	۱۸۷۰۰	۱۷۰	۸۰	- ۹۰
۱۷	رازی	۱۶۶۰۰	۱۵۰	۸۰	- ۷۰
۱۸	شهید فهمیده	۴۱۲۰۰	۳۷۴	۳۵۰	- ۲۴
۱۹	شهید قدیریان	۱۶۰۰۰	۱۴۵	۸۰	- ۶۵
۲۰	شهید محمد بخارانی	۱۴۱۷۵	۱۲۸	۶۵	- ۶۳
۲۱	شیخ صدوق (ره)	۲۸۰۰۰	۲۵۴	۱۰۰۰	+ ۷۴۶
۲۲	شیخ کلینی (ره)	۱۸۰۰۰	۱۶۳	۵۱۰	+ ۳۳۷
۳۲	علامه امینی (ره)	۲۷۴۰۰	۲۴۹	۷۰	- ۱۷۲
۲۴	علامه جعفری (ره)	۹۸۷۶	۸۹	۷۰	- ۱۹
۲۵	علامه طرشتی (ره)	۱۹۰۰۰	۱۷۲	۱۰۰	- ۷۲
۲۶	فجر	۱۰۰۰۰	۹۰	۲۵۰	+ ۱۶۰
۲۷	فردوسی	۱۷۰۰۰	۱۵۴	۳۰	- ۱۲۴
۲۸	فناوری اطلاعات	۲۸۰۰	۲۵	۹۰	+ ۶۵
۲۹	قائم (عج)	۱۱۰۰۰	۱۰۰	۲۵۰	+ ۱۵۰
۳۰	گلستان	۵۷۰۰۰	۵۱۸	۲۱۰	- ۳۰۸
۳۱	معرفت	۲۱۸۰۰	۱۹۸	۲۵۰	+ ۵۲
۳۲	مهرآباد	۱۶۰۰۰	۱۴۵	۸۵	- ۶۰
۳۳	میثاق	۷۳۰۰	۶۶	۴۰	- ۲۶
۳۴	هاشم آباد	۲۰۰۰۰	۱۸۱	۱۷۰	- ۱۱
۳۵	هدی	۱۴۷۲۳	۱۳۳	۱۲۰	- ۱۳

مواد و منابع، کارمندان، و اعضا می‌باشند و از کمبود فضا رنج می‌برند و اختلاف آنها با استانداردهای موجود بسیار زیاد است.

با توجه به اطلاعات مندرج در جدول ۲ می‌توان اظهار داشت که ۲۸/۵۷ درصد این کتابخانه‌ها دارای فضای مناسب برای منابع خود هستند و ۷۱/۴۲ درصد دیگر از کتابخانه‌ها پایین‌تر از استاندارد می‌باشند. در اکثر این کتابخانه‌ها به‌خاطر کمبود فضا مخزن کتاب‌ها بیش از حد ممکن در قفسه‌ها ردیف شده‌اند و منابع با فشردگی جا داده شده است.

جدول ۳. توزیع فراوانی فضاهای داخلی و خارجی و

موقعیت ساختمان

درصد	فراوانی	فضاهای داخلی و خارجی
۱۱/۴	۴	پارتیشن‌بندی
۲۸/۵۷	۱۰	فضای کارمندان
۷۷/۱۴	۲۷	مرکزیت کتابخانه
۴۰	۱۴	قابلیت گسترش
۲۲/۸۵	۵	پیشرفت‌های فناوری
۱۷/۱۴	۶	نیازهای معلولان و نابینایان
۰	۰	مشورت با کتابداران
۳۴/۲۸	۱۲	ساختمان مخصوص کتابخانه
۲۲/۸۵	۸	مقاومت در برابر زلزله
۱۴/۲۸	۵	فضای پارکینگ
۶۵/۷۱	۲۳	فضای سبز
۴۰	۱۴	فضای آموزشی

طبق جدول ۳، ۸۸/۶ درصد از کتابخانه‌ها فاقد پارتیشن و تیغه‌های فلزی برای استفاده از فضاهای داخلی هستند. اکثر کتابخانه‌های مورد مطالعه فاقد امکان تغییرپذیری فضاهای داخلی می‌باشند. ۷۱/۴۲ درصد آنها از فقدان فضا برای پرسنل خود رنج می‌برند و باید

برای به حد رساندن این فضاها تلاش کرد. ۷۷/۱۴ درصد ساختمان کتابخانه‌های مورد مطالعه به یک نسبت و اندازه در دسترس مراجعه‌کنندگان آن منطقه قرار دارند و ۴۰ درصد آنها قابلیت گسترش در آینده را دارند. در طراحی داخلی ساختمان ۷۷/۱۵ درصد کتابخانه‌های موردنظر، امکان استفاده از وسایل و تجهیزات مرتبط با پیشرفت‌های فناورانه، در آینده، پیش‌بینی نشده است.

در طراحی ساختمان ۸۲/۸۶ درصد از کتابخانه‌های مذکور، نیازهای خدماتی معلولان و نابینایان در نظر گرفته نشده است و برای ساخت و یا توسعه ساختمان کتابخانه‌های مورد مطالعه با هیچ‌یک از کتابداران شاغل در این کتابخانه‌ها مشورت نشده است. ۶۵/۷۲ درصد ساختمان کتابخانه‌های مورد مطالعه از ابتدا برای کتابخانه ساخته نشده، بلکه فضایی بوده که به کتابخانه اختصاص داده شده است. ۷۷/۸۵ درصد کتابخانه‌ها دارای مقاومت در برابر زلزله نیستند و از ابتدا ضدزلزله ساخته نشده‌اند. ۸۵/۷۲ درصد کتابخانه‌های مورد مطالعه فاقد فضای پارکینگ برای پرسنل و اعضا می‌باشد. ۶۵/۷۱ درصد کتابخانه‌ها دارای فضای سبز است. ۴۰ درصد کتابخانه‌های مورد مطالعه دارای فضایی برای فعالیت‌های آموزشی، فرهنگی و گردهمایی‌ها در نظر گرفته شده است. بیشترین فضا مربوط به کتابخانه شیخ صدوق با ۱۰۰۰ مترمربع و کمترین فضا مربوط به کتابخانه هاشم‌آباد با ۱۵ مترمربع می‌باشد. ۶۰ درصد کتابخانه‌ها فاقد چنین فضایی هستند.

جدول ۴. توزیع فراوانی و درصد فضاهای کاری کتابخانه‌ها

درصد	فراوانی	فضاهای کاری
۷۱/۴۲	۲۵	بخش مرجع
۵۴/۲۸	۱۹	بخش نشریات
۴۵/۷۱	۱۶	بخش کودکان
۱۱/۴۲	۴	بخش دیداری و شنیداری
۴۲/۸۵	۱۵	بخش خدمات فنی

و با توجه به جدول ۴، ۷۱/۴۲ درصد از کتابخانه‌ها مورد مطالعه دارای بخش مرجع، به‌طور مستقل هستند و ۵۴/۲۸ درصد کتابخانه‌ها دارای بخش نشریات ادواری و مجله به‌صورت مستقل هستند. اما بیشترین فضای مربوط به نشریات در کتابخانه‌

جدول ۵. مقایسه فضای موجود تالار مطالعه با استانداردهای لازم

نام کتابخانه	تعداد اعضا	۲۰ درصد کل اعضا	۵/۲ متر به ازای هر نفر	فضای تالار مطالعه	اختلاف
آفتاب	۳۶۰۰	۷۲۰	۱۸۰۰	۴۰۰	-۱۴۰۰
آیت الله طالقانی (ره)	۱۷۰۹	۳۴۱	۸۵۲	۲۴۰	-۶۱۲
ایبانه	۱۵۰۰	۳۰۰	۷۵۰	۲۵	-۴۵۰
ارسیاران	۱۹۳۵	۳۸۷	۹۶۷	۸۰	-۸۸۷
استاد حکیمی	۱۵۰۰	۳۰۰	۷۵۰	۲۰۰	-۴۵۰
امام خمینی (ره)	۴۰۰۰	۸۰۰	۲۰۰۰	۱۵۰	-۱۲۰۰
امیرکبیر	۲۰۰۰	۴۰۰	۱۰۰۰	۱۳۰	-۸۷۰
اندیشه	۱۱۰۰۰	۲۲۰۰	۵۵۰۰	۸۰۰	-۴۷۰۰
بعثت	۵۱۰۰	۱۰۲۰	۲۵۵۰	۲۰۰	-۱۵۳۰
بهاران	۵۲۰۰	۱۰۴۰	۲۶۰۰	۳۰۰	-۲۳۰۰
تلاش	۵۳۲	۱۰۶	۲۶۶	۲۰	-۲۴۶
جوان	۱۰۸۱۰	۲۱۶۲	۵۴۰۵	۱۳۰۰	-۴۱۰۵
حکیمیه	۳۵۰۰	۷۰۰	۱۷۵۰	۷۰	-۱۰۵۰
دارآباد	۱۰۰۰	۲۰۰	۵۰۰	۶۰	-۴۴۰
دکتر حسابی	۴۲۲۱	۸۴۴	۲۱۱۰	۴۰۰	-۱۲۶۶
دکتر عظیمی	۲۲۵۰	۴۵۰	۱۱۲۵	۱۳۰	-۹۹۵
رازی	۳۹۲۷	۷۸۵	۱۹۶۳	۲۶۰	-۱۷۰۳
شهید فهمیده	۶۵۰۰	۱۳۰۰	۳۲۵۰	۷۰۰	-۲۵۵۰
شهید قدیریان	۲۱۰۰	۴۲۰	۱۰۵۰	۶۰	-۹۹۰
شهید محمد بخارانی	۲۴۱۸	۴۸۳	۱۲۰۹	۱۲۰	-۱۰۸۹
شیخ صدوق(ره)	۶۰۰۰	۱۲۰۰	۳۰۰۰	۱۵۰۰	-۱۵۰۰
شیخ کلینی(ره)	۱۱۰۰۰	۲۲۰۰	۵۵۰۰	۸۰۰	-۴۷۰۰
علامه امینی (ره)	۴۰۰۰	۸۰۰	۲۰۰۰	۲۵۰	-۱۷۵۰
علامه جعفری(ره)	۲۰۰۰	۴۰۰	۱۰۰۰	۸۰	-۹۲۰
علامه طرشتی(ره)	۲۴۰۰	۴۸۰	۱۲۰۰	۱۳۰	-۱۰۷۰
فجر	۲۱۰۰	۴۲۰	۱۰۵۰	۱۲۰	-۹۳۰
فردوسی	۳۲۰۰	۶۴۰	۱۶۰۰	۲۵۰	-۱۳۵۰
فناوری اطلاعات	۶۰۰	۱۲۰	۳۰۰	۱۰	-۲۹۰
قائم (عج)	۲۳۵۸	۴۷۷	۱۱۹۲	۴۵۰	-۷۴۲
گلستان	۱۱۰۰۰	۲۲۰۰	۵۵۰۰	۷۰۰	-۴۸۰۰
معرفت	۳۲۰۵	۶۴۱	۶۰۲	۱۵۰	-۱۴۵۲
مهرآباد	۲۷۱۰	۵۴۲	۱۳۵۵	۲۲۰	-۱۱۳۵
میناق	۴۵۰	۹۰	۲۲۵	۶۰	-۱۶۵
هاشم‌آباد	۳۱۵۰	۶۳۰	۱۵۷۵	۱۷۰	-۱۴۰۵
هدی	۱۹۹۱	۳۹۸	۹۹۵	۸۰	-۹۱۵

شیخ صدوق با ۱۰۰ مترمربع و کمترین مربوط به کتابخانه دارآباد با ۴ مترمربع است. ۴۵/۷۱ درصد از کتابخانه‌های مورد مطالعه دارای بخش کودکان به صورت مستقل هستند که بیشترین فضا مربوط به کتابخانه جوان با ۲۰۰ مترمربع و کمترین مربوط به کتابخانه ایبانه با ۶ مترمربع است. ۸۸/۵۸ درصد از کتابخانه‌های مورد نظر فاقد بخش دیداری- شنیداری به صورت یک واحد مستقل می‌باشند. ۵۷/۱۵ درصد کتابخانه‌ها فاقد بخش خدمات فنی هستند. بیشترین فضا مربوط به کتابخانه اندیشه با ۱۰۰ مترمربع و کمترین مربوط به کتابخانه ایبانه با ۶ مترمربع است. بیشترین فضاهای کاری در کتابخانه‌ها به ترتیب عبارت‌اند از: بخش مرجع، بخش نشریات، بخش کودکان، بخش خدمات فنی، و بخش دیداری- شنیداری.

فضای مطالعه هر کتابخانه باید به ازای هر نفر ۲/۵ مترمربع فضا داشته باشد و فضای مطالعه باید گنجایش پذیرش ۲۰ درصد تعداد کل اعضا را داشته باشد (۱۲: ۶۵). براساس یافته‌های جدول ۵ مشخص شد که بیشترین فضای تالار مطالعه را کتابخانه شیخ صدوق ۱۵۰۰ مترمربع و کمترین فضای تالارمطالعه را کتابخانه فناوری اطلاعات با ۶ مترمربع در اختیار دارند. کمترین اختلاف را با استانداردها، کتابخانه‌های میثاق (۱۶۵-)، تلاش (۲۴۶-)، فناوری اطلاعات (۲۹۰-); و بیشترین اختلاف را کتابخانه‌های گلستان (۴۸۰۰-)، اندیشه (۴۷۰۰-)، شیخ کلینی (۴۷۰۰-)، و جوان (۴۱۰۵-) دارند. فضای خالص تالارهای مطالعه کتابخانه‌های مذکور، در مقایسه با تعداد عضوهای این کتابخانه‌ها،

کافی نیست و اختلاف آنها با استانداردها داخلی بسیار زیاد است. از نظر کیفی نیز فضاهای مورد مطالعه مناسب و مطلوب نیست و به نظر می‌رسد که هیچ‌یک از استانداردها در طراحی ساختمان در نظر گرفته نشده است.

جدول ۶. توزیع فراوانی وسایل و تجهیزات

دیداری- شنیداری

درصد	فراوانی	وسایل و تجهیزات دیداری- شنیداری
۱۰۰	۳۵	رایانه
۹۷/۱۴	۳۴	چاپگر
۱۷/۱۴	۶	دستگاه فتوکپی
۲/۸۶	۱	اسکنر
۲/۸۶	۱	ویدئو پروژکتور
۱۰۰	۳۵	تلفن
۴۸/۵۷	۱۷	نمبر (فاکس)
۲۸/۵۷	۱۰	تلویزیون
۵/۸۲	۲	دی وی دی
۶۰	۲۱	اینترنت
۰	۰	ریزفیلیم
۰	۰	ریزبرگه
۰	۰	فیلیم استریپ

۹۷/۱۴ درصد کتابخانه‌ها دارای چاپگر هستند که بیشترین تعداد چاپگر در کتابخانه مهرآباد به تعداد ۳ عدد است. ۸۲/۸۵ درصد کتابخانه‌های مورد مطالعه فاقد دستگاه فتوکپی می‌باشند. ۹۷/۸۴ درصد کتابخانه‌ها فاقد اسکنر هستند و تنها کتابخانه مهرآباد دارای یک عدد اسکنر می‌باشد. ۹۷/۸۴ درصد کتابخانه‌ها فاقد دستگاه ویدئو پروژکتور هستند و تنها کتابخانه مهرآباد دارای یک دستگاه ویدئو پروژکتور است. ۴۹ درصد کتابخانه‌ها دارای نمابر و ۲۸/۵۷ درصد دارای تلویزیون می‌باشند.

جدول ۷. وضعیت رایانه‌های موجود در کتابخانه‌ها و مقایسه با استانداردها

نام کتابخانه	تعداد کارمندان	تعداد اعضا	رایانه موجود	رایانه مورد نیاز	استاندارد
آفتاب	۴	۳۶۰۰	۴	۵	-۱
آیت‌الله طالقانی	۶	۱۷۰۰	۴	۷	-۳
ایبانه	۴	۱۵۰۰	۳	۵	-۲
ارسباران	۳	۱۹۰۰	۲	۴	-۲
استاد حکیمی	۳	۱۵۰۰	۴	۴	*
امام خمینی (ره)	۵	۴۰۰۰	۴	۶	-۲
امیرکبیر	۴	۲۰۰۰	۴	۵	-۱
اندیشه	۹	۱۱۰۰۰	۴	۱۱	-۷
بعثت	۵	۵۰۰۰	۵	۶	-۱
بهاران	۶	۵۰۰۰	۵	۷	-۲
تلاش	۲	۵۳۰	۱	۳	-۲
جوان	۱۳	۱۸۰۰۰	۶	۱۶	-۱
حکیمیه	۵	۳۵۰۰	۲	۶	-۴
دارآباد	۳	۱۰۰۰	۳	۴	-۱
دکتر حسابی	۵	۴۰۰۰	۶	۶	*
دکتر عظیمی	۴	۲۲۵۰	۳	۵	-۲
رازی	۴	۳۹۲۷	۳	۵	-۲
شهید فهمیده	۸	۶۵۰۰	۷	۹	-۲
شهیدقدیریان	۳	۲۰۰۰	۳	۴	-۱
شهید بخارانی	۲	۲۴۱۸	۱	۳	-۲
شیخ صدوق (ره)	۸	۱۳۵۰۰	۴	۱۰	-۶
شیخ کلینی (ره)	۶	۱۱۰۰۰	۹	۸	+۱
علامه امینی (ره)	۵	۴۰۰۰	۴	۶	-۲
علامه جعفری (ره)	۶	۹۷۰۰	۳	۸	-۵
علامه طرشتی (ره)	۵	۲۴۰۰	۴	۶	-۲
فجر	۴	۳۱۰۰	۲	۵	-۳
فردوسی	۴	۳۲۰۰	۳	۵	-۲
فناوری اطلاعات	۱	۶۰۰	۲	۲	*
قائم (عج)	۵	۲۳۸۹	۳	۶	-۳
گلستان	۹	۱۱۰۰۰	۶	۱۱	-۵
معرفت	۵	۳۲۰۰	۲	۶	-۴
مهر آباد	۷	۲۷۰۰	۳	۸	-۵
میثاق	۲	۴۵۰	۲	۲	*
هاشم آباد	۳	۳۰۰۰	۲	۴	-۲
هدی	۳	۱۹۹۱	۴	۵	-۱

* کتابخانه‌هایی که مطابق استاندارد، دارای رایانه هستند (لازم به ذکر است که درصدها بر مبنای محاسبه فاصله کتابخانه‌ها با استاندارد محاسبه شده است).

جدول ۸. توزیع فراوانی تجهیزات ایمنی و بهداشتی

ردیف	تجهیزات ایمنی و بهداشتی	فراوانی	درصد
۱	سیستم اطفای حریق	۳۲	۹۱/۴۲
۲	سیستم اعلام حریق	۳	۸/۵۷
۳	سیستم گرمایشی	۳۵	۱۰۰
۴	سیستم سرمایشی	۳۵	۱۰۰
۵	سیستم آکوستیک	۰	۰
۶	سیستم بهداشتی	۳۵	۱۰۰
۷	دزدگیر	۱	۲/۸۵
۸	حفاظ نرده‌ها	۲۰	۵۷/۱۴
۹	نور طبیعی	۳۲	۹۱/۴۲
۱۰	نور مصنوعی	۳۵	۱۰۰
۱۱	کفپوش	۳۱	۸۸/۵۷
۱۲	کمک‌های اولیه	۱۴	۴۰

کلیه کتابخانه‌های مورد مطالعه (به جز کتابخانه دکتر عظیمی)، فاقد سیستم دزدگیر برای جلوگیری از سرقت کتاب‌ها می‌باشند. ۵۷ درصد کتابخانه‌ها دارای حفاظ برای پنجره‌ها می‌باشند. ۹۱/۴۲ درصد کتابخانه‌ها دارای پنجره و نورگیر از بالای پشت‌بام هستند و از نور طبیعی و نور مصنوعی به اندازه کافی برخوردار می‌باشند. ۸۸ درصد کتابخانه‌ها دارای کفپوش و ۴۰ درصد کتابخانه‌ها دارای جعبه کمک‌های اولیه هستند.

با توجه به اطلاعات جدول ۹ اکثر کتابخانه‌ها میز امانت دارند. این در صورتی است که ۷۷/۱۴ درصد کتابخانه‌ها دارای یک میز امانت ساده می‌باشند و تنها در ۲۰ درصد کتابخانه‌ها دارای ۲ میز امانت و ۲/۸ درصد دارای ۳ میز امانت است. ۴۸/۵۷ درصد کتابخانه‌ها دارای صندلی مخصوص میز امانت می‌باشند. ۸۵/۷۱ درصد کتابخانه‌ها دارای چرخ کتاب، ۶۰ درصد دارای سورتر یا رج‌بند و ۳۴/۲۸ درصد دارای کاردکس‌اند. وسایل

تنها در کتابخانه‌های استاد حکیمی و مهرآباد، تنها یک دستگاه دی‌وی‌دی موجود است یعنی ۹۴/۲۸ درصد کتابخانه‌ها فاقد این وسیله دیداری- شنیداری هستند. ۶۰ درصد کتابخانه‌ها مجهز به سیستم اینترنت می‌باشند و بیشترین میزان آن در کتابخانه شیخ کلینی به تعداد ۵ عدد می‌باشد. هیچ‌یک از کتابخانه‌های مورد مطالعه مجهز به سیستم دیداری- شنیداری مانند ریزبرگه، ریزفیلم، اسلاید و فیلم‌استریپ نبودند. بیشترین فراوانی وسایل تجهیزات دیداری- شنیداری این کتابخانه‌ها عبارت‌اند از: رایانه، تلفن، چاپگر، و اینترنت.

وضعیت رایانه‌های موجود در هر کتابخانه را باید براساس تعداد کارمندان محاسبه کرد. به اعضای هر کارمند تمام وقت کتابخانه یک ایستگاه کاری رایانه (۱۰:۹۱) و برای هر ۵۰۰۰ نفر عضو کتابخانه نیز یک عدد رایانه کافی می‌باشد (۷:۸۴). طبق جدول ۷، ۸۵/۷۱ درصد کتابخانه‌های مورد مطالعه از لحاظ دارا بودن رایانه زیر استاندارد هستند، ۲/۸ درصد بالای استاندارد و ۱۱/۴۲ درصد مطابق با استاندارد می‌باشند.

طبق جدول ۸، ۹۱/۴۲ درصد کتابخانه‌های مورد مطالعه دارای سیستم اطفای حریق و ۹۱/۴۲ درصد فاقد سیستم اعلام حریق می‌باشند. کتابخانه جوان به تعداد ۲۰ عدد، بیشترین سیستم را در میان کتابخانه‌ها داراست. کلیه کتابخانه‌های مورد مطالعه دارای سیستم گرمایشی و سرمایشی هستند. هیچ کدام از کتابخانه‌های مورد مطالعه، سیستم آکوستیک نداشته و تنها ۲ کتابخانه اندیشه و دکتر حسابی دارای شیشه‌های دوجداره هستند.

جدول ۹. توزیع فراوانی تجهیزات فضاهای کاری، مطالعه و نگهداری

ردیف	وسایل و تجهیزات فضاهای کاری	فراوانی	درصد
۱	میز امانت	۳۵	۱۰۰
۲	صندلی مخصوص امانت	۱۷	۴۸/۵۷
۳	چرخ کتاب	۳۰	۸۵/۷۱
۴	رج بند	۲۱	۶۰
۵	کاردکس	۱۲	۳۴/۲۸
۶	وسایل عطف ویژه	۰	۰
۷	تابلو اعلانات	۳۰	۸۵/۷۱
۸	جا نقشه‌ای	۳	۸/۵۷
۹	جای فرهنگ‌ها	۱۶	۴۵/۷۱
۱۰	جا روزنامه‌ای	۳۱	۸۸/۵۷
۱۱	قفسه دو طرفه استاندارد	۳۲	۹۱/۴۲
۱۲	قفسه یک طرفه استاندارد	۳۵	۱۰۰
۱۳	قفسه مجلات استاندارد	۳۳	۹۴/۲۸
۱۴	قفسه ریزفیلیم	۰	۰
۱۵	قفسه ریزبرگه	۰	۰
۱۶	قفسه منابع خطی	۰	۰
۱۷	قفسه اطلس‌ها	۰	۰
۱۸	برگه‌دان	۳۴	۹۷/۱۴
۱۹	میز مطالعه	۳۵	۱۰۰

آن در کتابخانه‌های تلاش و فناوری اطلاعات هر کدام ۱ عدد است. ۱۰۰ درصد کتابخانه‌ها دارای قفسه یک طرفه استاندارد می‌باشند. ۹۴/۲۸ درصد دارای قفسه مجلات هستند. بیشترین تعداد قفسه‌های مجلات استاندارد در کتابخانه جوان به تعداد ۲۱ عدد می‌باشد. تمامی کتابخانه‌های مورد مطالعه فاقد قفسه‌های ریزفیلیم، ریزبرگه، منابع خطی و اطلس بوده‌اند. در میان کتابخانه‌های موردنظر ۶۵/۷۱ درصد دارای برگه‌دان ۱۵ خانه و ۸۲/۸۶ درصد دارای برگه‌دان ۳۰ خانه بودند. ۶۵/۷۱ درصد کتابخانه‌ها دارای میز مطالعه تک نفره و ۳۴/۲۹ درصد فاقد میز مطالعه تک نفره می‌باشند. ۵۷/۱۴ درصد دارای میز دو نفره، ۴۲/۸۶ درصد فاقد میز دو نفره؛ ۹۴/۸ درصد دارای میز چهار نفره، و ۵/۷۲ درصد فاقد میز چهار نفره می‌باشند. ۱۱/۴۲ درصد کتابخانه‌ها دارای میز ۶ نفره هستند.

نتیجه‌گیری

کتابخانه‌های عمومی جزء ملزومات یک جامعه مردم سالار و آزاد هستند و معمولاً آزادی و آبادی هر جامعه‌ای مرهون خدمات کتابخانه‌های عمومی است و براساس استانداردهای منتشر شده شاخص مناسبی برای برنامه‌ریزی خدمات، و انگیزه‌ای برای حرکت به سوی کمال است و ساختمان و تجهیزات کافی و مناسب در ارائه خدمات نقش بسزایی دارد.

براساس یافته‌های پژوهش نتایج ذیل حاصل شد:

مجموعه‌های مورد بررسی از نظر کمی

عطف ویژه کتاب از جمله وسایلی که برای چسباندن برچسب عطف کتاب از آن استفاده می‌شود، در هیچ‌کدام از کتابخانه‌ها موجود نبود. ۸۸/۵۷ درصد کتابخانه‌های مذکور دارای تابلوی اعلانات می‌باشند. ۹۱/۴۲ درصد کتابخانه‌ها فاقد جای نقشه می‌باشند. ۴۵/۷۱ درصد دارای جای فرهنگ در بخش مرجع و ۵۲/۲۵ درصد کتابخانه‌ها فاقد جای فرهنگ و اطلس می‌باشند. ۸۸/۶۷ درصد کتابخانه‌ها دارای جاروزنامه‌ای هستند. ۹۱/۴۲ درصد کتابخانه‌ها دارای قفسه دو طرفه استاندارد می‌باشند و بیشترین تعداد قفسه‌های دو طرفه در کتابخانه گلستان به تعداد ۱۹ عدد، و کمترین

به استانداردها نزدیک نیستند. مجموعه‌های موجود با مجموعه مورد نیاز، طبق استانداردها، در این کتابخانه‌ها فاصله دارند. از دلایل فقر این مجموعه‌ها کمبود فضای مناسب جهت کارمندان؛ فضای مخزن کتاب؛ فضاهای خارجی مانند پارکینگ و فضاهای آموزشی؛ تالارهای مطالعه؛ فضاهای کاری در داخل مجموعه‌ها؛ تجهیزات دیداری-شنیداری مانند رایانه، دستگاه فتوکپی، اسکنر؛ سیستم اعلام حریق؛ تجهیزات فضاهای کاری و نگهداری از جمله کاردکس، میز مخصوص امانت، جا نقشه‌ای و جای فرهنگ می‌توان اشاره کرد.

در پاسخ به سؤالات اساسی پژوهش نتایج زیر حاصل شد:

با توجه به جدول ۱ و در پاسخ به سؤال اول پژوهش مبنی بر اینکه آیا فضای موجود کتابخانه‌ها مطابق استاندارد می‌باشد؛ آمده است که در میان کتابخانه‌های مورد مطالعه تنها یک کتابخانه دارای فضای بالاتر از استاندارد می‌باشد و دیگر کتابخانه‌ها فاقد فضای مناسب برای مجموعه مواد و منابع و پرسنل و اعضا هستند. این کتابخانه‌ها از کمبود فضا رنج می‌برند و از این لحاظ زیر استاندارد هستند.

در پاسخ به سؤال دوم پژوهش با توجه به جدول ۲ مبنی بر فضای موجود کتابخانه‌ها مطابق استاندارد آمده است که ۲۸/۵۷ درصد کتابخانه‌ها دارای فضای مناسب برای مجموع منابع خود دارند و ۷۱/۴۲ درصد دیگر فاقد این فضا می‌باشند که زیر استاندارد محسوب می‌شوند. و می‌توان نتیجه گرفت

که در اکثر این کتابخانه‌ها منابع با فشردگی در قفسه‌ها قرار گرفته‌اند و فضای مجموعه کتاب‌های کتابخانه‌های مورد بررسی از نظر کمی با استانداردها مطابقت ندارند و مجموعه موجود با مجموعه مورد نیاز، طبق استانداردها، فاصله زیادی دارند.

در پاسخ به سؤال سوم پژوهش، با توجه به جدول ۳، یافته‌ها نشانگر آن است که با توجه به شرایط کنونی ساختمان این کتابخانه‌ها، معلولان و نابینایان از خدمات کتابخانه‌های عمومی سازمان فرهنگی محروم هستند به علت اینکه نیازهای این قشر در ساختمان کتابخانه‌های عمومی نادیده گرفته شده است.

در پاسخ به چهارمین سؤال پژوهش، مبنی بر اینکه آیا در ساخت یا توسعه ساختمان کتابخانه‌ها با کتابداران مشورت شده است، یافته‌ها نشان می‌دهند که در هیچ‌کدام از کتابخانه‌های مورد مطالعه، با کتابداران مشورتی صورت نگرفته است و این خود دال بر طرح‌های سلیقه‌ای می‌باشد که در آینده مشکل‌ساز خواهند شد.

در پاسخ به سؤال پنجم پژوهش مبنی بر اینکه ساختمان کتابخانه‌های عمومی تا چه میزان برای کتابخانه ساخته شده است، یافته‌های پژوهش موجود در جدول ۳ نشان می‌دهد ۶۵/۷۲ درصد کتابخانه‌های مورد مطالعه از ابتدا برای کتابخانه ساخته نشده است و تنها ۳۴/۲۸ درصد برای کتابخانه‌ها ساخته شده‌اند.

در پاسخ به سؤال ۶ پژوهش مطرح شده است که آیا فضای تالار مطالعه کتابخانه‌ها

متناسب با تعداد اعضای این کتابخانه‌ها می‌باشد. با توجه به جدول ۵ یافته‌ها نشان می‌دهد که هیچ‌یک کتابخانه‌های مورد بررسی، براساس فضایی که در اختیار داشته‌اند و با توجه به تعداد اعضا، از فضاهای کافی و مناسب برخوردار نیستند. در نتیجه، کلیه این کتابخانه‌ها زیر استاندارد هستند.

در پاسخ به سؤال ۷ پژوهش طبق جدول‌های ۳، ۴، ۵ این نتیجه گرفته شد، که ساختمان اکثر کتابخانه‌ها با توجه به فضاهای داخلی و خارجی، فضاهای کاری، فضای مطالعه، و ارتفاع زیر استاندارد هستند.

در پاسخ به سؤال ۸ پژوهش مبنی بر اینکه تجهیزات رایانه‌ای موجود در کتابخانه‌های سازمان فرهنگی-هنری با استانداردها مطابق است یا خیر؟ براساس جدول ۷، یافته‌ها نشان می‌دهد که ۷۷ درصد کتابخانه‌های مورد مطالعه از لحاظ دارا بودن رایانه زیر استاندارد می‌باشند.

در پاسخ به سؤال ۹ پژوهش و براساس جدول ۶، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند با توجه به توسعه اطلاعات و دانش فناوری، اکثر کتابخانه‌ها مجهز به تجهیزات دیداری و شنیداری نمی‌باشند و در نتیجه، این کتابخانه‌ها دارای شرایط مطلوبی برای ارائه خدمات به مراجعان و نیاز پرسنل شاغل در این مجموعه نیستند و نمی‌توانند خود را با فناوری‌های روز وفق دهند.

در پاسخ به سؤال ۱۰ پژوهش براساس جدول ۸، یافته‌های موجود نشانگر آن است که این کتابخانه‌ها از نظر سیستم اطفای حریق سیستم‌های گرمایشی، سرمایشی، بهداشتی،

حفاظت نرده‌ها، نور طبیعی، نور مصنوعی، و کفپوش دارای شرایط بهتری هستند و تنها از نظر داشتن سیستم اعلام حریق و نظام‌های هشداردهنده مطلوب نمی‌باشند. و در نتیجه، تجهیزات ایمنی کتابخانه‌های مورد بررسی دارای وضعیت مطلوبی هستند. در پاسخ به سؤال ۱۱ پژوهش یافته‌های موجود در جدول ۹ نشان می‌دهد که کتابخانه‌های مورد بررسی از نظر قفسه‌های دوطرفه استاندارد، یک طرفه استاندارد، قفسه مجله‌های استاندارد، جای روزنامه‌ای، تابلو اعلانات، میز امانت، رج بند، چرخ کتاب، برگه‌دان، و میز مطالعه دارای شرایط مطلوبی هستند؛ ولی از نظر صندلی میز امانت، کاردکس، وسایل عطف ویژه، جا نقشه‌ای، جای فرهنگ، قفسه ریزفیلم، قفسه ریزبرگه، قفسه منابع خطی، قفسه اطلس‌ها، دارای شرایط مطلوبی نمی‌باشد.

پیشنهادات

با توجه به نتایج به دست آمده از پژوهش حاضر می‌توان پیشنهادهای زیر را ارائه کرد:

- پیشنهاد می‌شود فضای لازم و کافی برای کتابداران و کارمندان تمام وقت در نظر گرفته شود تا زمینه‌های رشد و شکوفایی این مجموعه‌ها حاصل شود.

- ساختمان کتابخانه‌ها باید به گونه‌ای طراحی شود که گنجایش انواع منابع را داشته باشد و قابل گسترش برای ۱۰ الی ۲۰ سال آینده باشد.

- هنگام طراحی ساختمان کتابخانه لازم است اصول استانداردهای کتابخانه‌های عمومی از نظر کیفی و کمی در نظر گرفته شود.

• پیشنهاد می‌شود در هنگام طراحی و ساخت مجموعه، از نظرات متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی، که در این زمینه تجربه کاری دارند و آشنا با فضاهای کتابخانه‌ای هستند، استفاده شود تا نیازهای تمام مجموعه در نظر گرفته شود.

• پیشنهاد می‌شود فضای مخزن کتابخانه‌ها افزایش یابد تا بیش از حد ممکن کتاب‌ها در قفسه‌ها فشرده نشود.

• ساختمان بیشتر کتابخانه‌ها برای استفاده به منظور کتابخانه ساخته نشده است، پیشنهاد می‌شود که ساختمان کتابخانه از ابتدا برای کتابخانه ساخته شود تا نیازهای تمام فضاهای لازم در نظر گرفته شود.

• در حال حاضر، با توجه به ساختمان نامناسب کتابخانه‌های عمومی سازمان فرهنگی - هنری و نبود برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری برای ساختمان و تجهیزات مورد نظر پیشنهاد می‌شود که یک خط‌مشی مناسب و ثابت با توجه به استانداردهای لازم در این زمینه تهیه شود و کار براساس آن صورت گیرد.

• پیشنهاد می‌شود برای فضاهای داخلی کتابخانه تا حد ممکن از دیوارهای متحرک استفاده شود تا قابلیت جابه‌جایی در این مجموعه‌ها ممکن باشد.

• در طراحی ساختمان کتابخانه‌ها، باید نیازهای وسایل و تجهیزات کتابخانه‌های آینده مرتبط با پیشرفت‌های فناوری اطلاعات پیش‌بینی شود.

• با توجه به شرایط کنونی، در بیشتر کتابخانه‌ها معلولان و نابینایان از استفاده از

کتابخانه‌های مورد بررسی محروم هستند، لذا پیشنهاد می‌شود در طراحی ساخت این کتابخانه‌ها نیازهای این قشر در نظر گرفته شود.

• پیشنهاد می‌شود در کتابخانه‌های عمومی بخش دیداری - شنیداری ایجاد و تقویت شود.

• تالار مطالعه کل کتابخانه‌ها زیر استاندارد می‌باشد و پیشنهاد می‌شود فضای بیشتری برای این بخش در نظر گرفته شود.

• لازم است امکانات الکترونیکی جدید همچون ریزبرگه و ریزفیلیم‌خوان‌ها، دستگاه‌های فتوکپی، ویدئو پروژکتور، اسکنر، نامبر، دی وی دی‌خوان و رایتر، دستگاه اسلایدخوان و اینترنت در اختیار کتابخانه‌ها قرار گیرد.

• پیشنهاد می‌شود در کتابخانه‌ها براساس تعداد کارمندان تمام‌وقت و میانگین تعداد اعضای کتابخانه رایانه تهیه شود.

• لازم است ساختمان و مخازن کتابخانه به نظام‌های هشداردهنده و نظام اعلام حریق تجهیز شود، تا با افزایش دما و خروج گازها و دودهای آتش به‌طور خودکار فعال شوند و دستگاه‌های هشداردهنده از جمله آژیر مجهز شوند. تدوین طرح حفاظت و نگهداری در هر کتابخانه نیز ضروری است.

• لازم است طرح ملی حفاظت و نگهداری مواد در کتابخانه‌ها تدوین شود.

• لازم است سیستم‌های آکوستیکی و صوت‌شکن در کتابخانه تعبیه شود.

• پیشنهاد می‌شود که کتابخانه‌های مورد بررسی به دزدگیر مجهز شوند.

• تجهیزاتی چون، جای نقشه، وسایل

عطف ویژه، کاردکس، قفسه ریزفیلم، قفسه ریزبرگه، قفسه منابع خطی، و قفسه اطلس‌ها بیشتر تهیه شود.

منابع

۱. آشور، محمد صالح. «ارزشیابی مجموعه‌های کتابخانه‌های دانشگاهی رهنمودی براساس استانداردها ACRL». ترجمه محسن نوکریزی. **پیام کتابخانه**، دوره دوم، ۴ (زمستان ۱۳۷۱): ۱۱۸-۱۲۴.
۲. افروزی‌نیا، عبدالجلیل. «بررسی وضعیت کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، ۱۳۷۱.
۳. بنی‌اقبال، ناهید. «بررسی وضعیت موجود کتابخانه‌های وابسته به دانشگاه تهران و ارائه طرح پیشنهادی ایجاد شبکه اطلاعاتی میان این کتابخانه‌ها». پایان‌نامه دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم تحقیقات، ۱۳۷۷.
۴. بهفروزی، مینو. «بررسی وضع موجود کتابخانه‌های عمومی شهر تهران وابسته به وزارت ارشاد و فرهنگ اسلامی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه تهران، ۱۳۷۰.
۵. تعاونی، شیرین. **استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران**. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۱.
۶. حکیمی، رضا. «مقایسه وضعیت موجود کتابخانه‌های دانشگاه زاهدان با استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه تهران، ۱۳۷۸.

۷. **خدمات کتابخانه‌های عمومی: رهنمودهای ایفلا/ یونسکو برای توسعه**. ترجمه علی شکویی. تهران: چاپار، ۱۳۸۶.

۸. رسولی املشی، مرضیه. «بررسی وضعیت کتابخانه‌های صنعت نفت‌شهر تهران و ارائه راهکارهای عملی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه تهران، ۱۳۷۸.

۹. سایبانی، عباس. **بررسی امکانات و تجهیزات کتابخانه‌های شهر بندرعباس**. بندرعباس: اداره امور معاونت کتابخانه‌های وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۶.

۱۰. شورای کتابخانه‌های کوئینزلند و انجمن کتابداران عمومی ارشد. **رهنمود و استانداردهای کتابخانه‌های عمومی کوئینزلند**. ترجمه علی حسین قاسمی. تهران: دبیرش، ۱۳۸۲.

۱۱. عازم، پرویز. **ساختمان و تجهیزات کتابخانه: مدیریت و برنامه‌ریزی**. ویرایش ۲. تهران: چاپار، ۱۳۸۶.

۱۲. فدراسیون بین‌المللی انجمن‌های کتابداری (ایفلا). **رهنمودهایی برای کتابخانه‌های عمومی**. ترجمه رحمت‌الله فتاحی. مشهد: آستان قدس رضوی، معاونت فرهنگی، ۱۳۶۸.

13. De- Steuben, Marcia. "The physically handicapped and the public library". *Current Studies in Librarianship*, Vol.5, No.1 (spring /fall, 1981): 15- 20.

14. Broiijenriles, Rob. *Creating library spaces: libraries 2040*. New York: Glasgow, 2002.

تاریخ تأیید: ۱۳۸۶/۷/۲۹